

ગિરનારની ગોદમાં યોજાયું ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદનું અધિવેશન

રમેશ તન્ના અને ગોપાલી બુચ

જૂનાગઢઃ ગિરનારની ગોદમાં, જે સંસ્થાની સ્થાપનાના પાયામાં અને વ્યક્તિત્વમાં મહાત્મા ગાંધી અને કવિવર રવીન્દ્રનાથ ટાગોરનું સંયોજન થયું છે તે રૂપાયતન સંસ્થાના યજમાનપદે ગુજરાતી ભાષાની ટોચની, ૧૦૬ વર્ષ જૂની સંસ્થા ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદનું ૪૬મું અધિવેશન ૨૩મીથી ૨૫મી ડિસેમ્બર, ૨૦૧૧ના રોજ યોજાઈ ગયું. આ અધિવેશનમાં ટોચના અનેક સાહિત્યકારો ઉપસ્થિત રહ્યા, વિખ્યાત કથાકાર મોરારીબાપુ બધા જ દિવસ હાજર રહ્યા તો વિદ્યાર્થીઓ અને યુવાનો સહિત અનેક સાહિત્યરસિકોએ સાહિત્યિક કાર્યક્રમોને ઉત્સાહથી માણીને ઠંડીના આકમ્પણને હરાવ્યું.

ભારતીય સાહિત્યના પરમ આસ્વાદક, જાણીતા લેખક અને વિવેચક ભોળાભાઈ પટેલે આ અધિવેશનમાં વિધિવત્ રીતે પ્રમુખનો કાર્યભાર સંભાળ્યો તો ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદે ગુજરાતમાં પોરણ એકથી પોરણ ૧૧ અને ૧૨મા વિજ્ઞાનપ્રવાહમાં પણ ગુજરાતી વિષયને દરજિયાત કરવાની સાથેસાથે મુખ્ય પરિણામની ઠકાવારીમાં ગુજરાતી વિષયના ગુણ ઉમેરવા, એ પ્રકારનો દરખાસ્ત કર્યો. આ દરખાસ્ત કર્યું કે ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદ ગુજરાતી ભાષાના જતન અને સંવર્ધન માટે ગંભીર અને સક્રિય બની છે.

કરી શકાય એનો આ સામાયિક ઉત્તમ નમૂનો હતું. મોરારીબાપુએ તેમની લાક્ષણિક શૈલીમાં 'આજે મેળો નહિ, પણ ભેળો થયો છે' કહીને સર્વ સાહિત્યકારો અને જનતાની ભાવનાને ચિરદાયી. તેમણે પોતાની પ્રવાહી અને લોકપ્રિય વાક્યારામાં યજમાન સંસ્થાની

ભેન્ડાજાઈ સાથે પરંપરાગત રીતે જૂનાગઢનાં વિદ્યાર્થી-વિદ્યાર્થિનિઓએ 'જય જય ગરવી ગુજરાત'ના ગીત દ્વારા ગુજરાતની ગૌરવ વંદના કરી. બેઠકની શરૂઆતમાં સ્વાગતમંત્રી હેમંત નાણાવટીએ આમંત્રિત મહેમાનોનાં ઊર્મિસભર ઓવારણાં લઈ સ્વાગત કર્યું.

પરિષદના પ્રમુખપદની જવાબદારી ભોળાભાઈ પટેલને સુપરત કરી હતી. (જાણીતા લેખક રવીન્દ્ર નારાયણ મર્મપત્નીનું અચાનક નિધન થતાં ભગવતીકુમાર શર્મા સહિત સુરત શહેરના તમામ સાહિત્યકારો આવી શક્યા નહોતા.)

સુપ્રસિદ્ધ લેખિકા વર્ષાભદેન અગલજાએ ભગવતીકુમાર શર્મા વતી સાહિત્ય પરિષદનો ધ્યાનમંત્ર (લોગો) પ્રમુખ ભોળાભાઈ પટેલને અર્પણ કર્યો. એ પછી સાહિત્યકાર રઘુવીરભાઈ ચૌધરીએ પોતાના ગુરુ અને નવા પ્રમુખ ભોળાભાઈ પટેલનો વિચ્છન્ન પરિચય કરાવ્યો હતો.

પ્રમુખનું સ્થાન જીલ્લા કર્યા પછી ભોળાભાઈએ વિધિવત્ પ્રવચન આપ્યું, જેમાં તેમણે સર્વે સાથીઓનો આભાર માન્યો અને સોના સાયસહકારથી ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદની વિકાસ કરવાની ઈચ્છા પ્રદર્શિત કરી. ભોળાભાઈએ પોતાના પ્રવચનમાં જૂનાગઢમાં અગાઉ ૧૯૪૯ કનેયાલાલ મુનશીના પ્રમુખપદે, ૧૯૭૭માં સુન્દરમ્ના પ્રમુખપદે યોજાયેલા અધિવેશનનું સ્મરણ કર્યું હતું. તેમણે જેમની ૧૫૦મી જયંતી ઊજવાઈ રહી છે એવા રવીન્દ્રનાથ ટાગોર અને શતાબ્દી ઊજવાઈ રહી છે તેવા કૃષ્ણલાલ શ્રીપરણી, ઉમાશંકર જોશી અને સુંદરમ્ને પણ યાદ કર્યા હતા.

પોતાના વક્તવ્યમાં ગુજરાતી ભાષાના વિકાસને મહત્વ આપ્યું હતું. તેમણે કબીર, ગુરુનાનક, તુલસીદાસ, સુરદાસ, તુકારામ જેવા સંતોનું સ્મરણ કરી તેમની સાહિત્યિક કૃતિઓનું રસપાન કરાવ્યું. તેમણે આ અવસરે 'મધ્યકાલીન ભારતીય ભક્તિકવિતાની સુવર્ણ ક્ષણ' એ વિષય પર આપેલું પ્રવચન મૂળ જ સ્વાધ્યાયી અને અભ્યાસી હતું.

ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદની પ્રથમ બેઠકમાં ઉપસ્થિત રહેલા અતિથિવિશેષ મનોજ દાસનો પરિચય પરિષદમંત્રી રાજેન્દ્રભાઈ પટેલે કરાવ્યો.

અતિથિવિશેષ મનોજ દાસ, જેઓ ઉત્તમ વાર્તાસર્જક છે, તેમણે અંગ્રેજીમાં પ્રવચન કર્યું હતું. તેમણે તેમના પ્રવચનમાં સુન્દરમ્ અને અરવિંદની યાદોને ટાંકી સાથે સાથે ગુજરાતી અને ઓરિસ્સા વચ્ચેનો સંબંધ જગન્નાથ ભગવાન સાથે જોડાયેલો છે કહીને તેમણે તેમની ભાવવંદનાનો પરિચય કરાવ્યો.

તેમણે વધી રહેલી ટેકનોલોજીનો ઉપયોગ માણસ બખૂબી કરી શકે છે, પણ સંવેદનશીલતા ગુમાવતો જાય છે તેવી ચિંતા પણ વ્યક્ત કરી હતી.

પોતાના પ્રાસંગિક પ્રવચન દરમિયાન અનિલાબહેન દલાલે જણાવ્યું કે વિકાસ તરફ આગળ વધવું હોય તો સાહિત્યને વળાંક આપવો જોઈએ. નવસર્જકો માટે અભિવ્યક્તિની દિશા ખૂલે અને તેમની સર્જકતા નવપલ્લવિત થાય તેવા શિશિલ કાર્યક્રમો જરૂરી છે.

નરોત્તમ પલાણે પોતાના વક્તવ્યમાં તળપટ્ટી ભાષા અને સાહિત્યજગતમાં તેના ઉપયોગ પર ભાર મૂક્યો હતો. તેમણે કેટલાક તળપટ્ટી શબ્દોનો અર્થ સમજાવી આજના સર્જકને તળપટ્ટી શબ્દો દ્વારા પોતાનો શબ્દવારસો સમૃદ્ધ કરવા અનુયોગ કર્યો હતો.

સમગ્ર બેઠકનું મુખ્ય આકર્ષણ બેઠકનું સમાપન મોરારીબાપુના પ્રવચનથી થયું. ખૂબ જ સરળ શૈલીમાં તેમણે શ્લા સમયથી ગરબા લેવાની તેમની ઈચ્છા હતી જે આજે પૂર્ણ થઈ હોવાનું જણાવતાં ઉમેર્યું કે 'જે મનુષ્ય ઠૂમકું ન સમજ શકે તે શબ્દો શું સમજ શકે?' નિરૂપન નાણાવટીએ બેઠકના અંતે મનોજ

અધિવેશનની પૂર્વસંધ્યાએ મનમોહક ઉજવણી

રૂપાયતનની સ્થાપનાને ૬૦ વર્ષ પૂરાં થતાં હોઈ ૨૨મી ડિસેમ્બરે સંસ્થાની ધષ્ટિપૂર્તિનો અદભૂત સાંસ્કૃતિક કાર્યક્રમ 'સ્વરવંદના' યોજાયો. ગિરનારની ગોદમાં આવેલી આ સંસ્થાની સ્થાપના સ્વખસેવી અને વિચારવંત ભે આદર્શ યુવાનોએ કરી હતી. નવીનભાઈ અને ધીરેનભાઈ ગાંધી તેમનાં નામ. ગાંધી આશ્રમ અને શાંતિનિકેતનમાં વર્ષો સુધી રહ્યા પછી તેમણે સત્ય અને સૌંદર્યના સાંનિધ્યથી ઓપતી હોય તેવી સંસ્થાનો પ્રારંભ કર્યો. મહાત્મા ગાંધીના અસહાનના ૧૩મા દિવસે તેમણે 'ધ્યારા બાપુ' સામયિકનો પણ પ્રારંભ કર્યો હતો. આ અવસરે એ સામયિકને પુનઃ મુદ્રિત કરાવ્યું અને તેનું લોકાર્પણ પણ થયું.

આ કાર્યક્રમમાં રૂપાયતન સંસ્થાનાં ટ્રસ્ટી નીલાબહેન ગાંધી, સર્વોદય અગ્રણી નારાયણભાઈ દેસાઈ, મોરારીબાપુ, ગુજરાત સાહિત્ય અકાદમીના મહામાત્ર અને કવિ હર્ષદ ત્રિવેદી, પ્રફુલ્લભાઈ અને હેમંતભાઈ નાણાવટી, શ્રેષ્ઠી નીતિન શુક્લ સહિત અનેક ઉલ્લેખનીય મહાનુભાવો હાજર રહ્યા હતા. રૂપાયતન સંસ્થાના મૈનેજિંગ ટ્રસ્ટી હેમંત નાણાવટીએ બધાને પ્રેમથી આવકાર્યા. જેમણે આ સંસ્થા સ્થાપવામાં ખૂબ જ પ્રદાન કર્યું છે તેવાં (અત્યારે અમેરિકા વસતાં) નીલાબહેન ગાંધીએ યાદગાર પ્રાસંગિક પ્રવચન કર્યું. તેમણે સંસ્થાની સ્થાપના કેવા સંજોગોમાં થઈ તેનાં સ્મરણો વાગોળ્યાં. ઉજ્જડ અને પડતર જમીનમાં પ્રારંભમાં તો અહીં વીંછી અને સાપ નીકળતા. તેમણે કહ્યું કે દોઢ વર્ષનાં જ્ઞાનસેવિકાનો અભ્યાસક્રમ કરવા યુવતીઓ આવતી ત્યારે ૨૨મી, પણ પછી તેમને અહીં એટલું ફાવી જતું કે ન જવા માટે ૨૨મી. તેમનું પ્રવચન લાગણીથી છલકાતું હતું.

હર્ષદ ત્રિવેદીએ 'ધ્યારા બાપુ' સામયિક વિશે વાત કરતાં કહ્યું કે એ જમાનામાં પણ કેટલું સરસ પ્રકાશન

સામાજિક નિસબતને યાદ કરીને નીલાબહેનની ઉપસ્થિતિ માટે આનંદ વ્યક્ત કર્યો.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠના કુલપતિ નારાયણભાઈ દેસાઈએ તેમના પ્રવચનમાં ગાંધીજી સાથેના તેમના બાળપણનાં સંસ્મરણો તાજા કર્યાં. એ પછી તમામ આમંત્રિતોએ હાથમાં દીવા સાથે આદ્યશક્તિ જગદંબાની આરતી કરી. આ સમયે જૂનાગઢની કન્યાઓએ નૃત્યવંદના સાથે સમગ્ર વાતાવરણને ભાવપૂર્ણ બનાવી દીધું હતું.

'સ્વરવંદના' કાર્યક્રમ અંતર્ગત સુપ્રસિદ્ધ ગાયક કલાકાર આસિત દેસાઈ, હેમા દેસાઈ, હસમુખ પાટડિયા અને કલ્યાણી કોટેલકરે જૂનાગઢના સાહિત્યજગતના મુખ્ય ચાર સ્તંભ વક્તકવિ નરસિંહ મહેતા, મનોજ ખેરિયા, રાજેન્દ્ર શુક્લ અને શ્યામ સાપુની રચનાઓને ગાઈને સમગ્ર વાતાવરણને સંગીતની સુરાવલીઓમાં લીન કર્યું. જોકે પ્રવક્તાની લંબાણવાળી કોમેન્ટરીથી કેટલાક રસિકો નારાજ પણ થયા.

અધિવેશનનો પ્રારંભ ગુજરાત આયું આંગણે, સોરઠ કરે સામૈયું

૨૩મી ડિસેમ્બર, શુક્રવારે સવારે નવ કલાકે ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદની બેઠકની વિધિવત્ શરૂઆત થઈ. એ અગાઉ અધિવેશન સ્થળેથી અડધો કિલોમીટરના અંતરે આવેલા મિનરાજ સંકુલથી રૂપાયતન પરિસર સુધી સારસ્વતીનું સામૈયું કરાવ્યું. આ સામૈયામાં ભોળાભાઈ પટેલ, રઘુવીર ચૌધરી, નારાયણ દેસાઈ, કુમાળપાળ દેસાઈ, નરોત્તમ પલાણ, રતિલાલ બોરીસાગર, વર્ષા અગલજા, અનિલાબહેન દલાલ, પ્રકાશક મનુભાઈ શાહ, ધીરેન અવાસિયા, ભિંદુ ભટ્ટ, હર્ષદ ત્રિવેદી, ડેકેશ ઓડા, વિખેશ ભટ્ટ તથા અયોજકો ખંને સાહિત્યરસિકો જોવાયા.

વર્ષો પછી મળેલા અધિવેશનના પ્રેરણાદાતા મોરારીબાપુનો આભાર માન્યો. રૂપાયતનનાં ૬૦ વર્ષની 'પુ. બાપુ (મહાત્મા ગાંધી)થી ધ્યારા બાપુ (મોરારી બાપુ)' ની કાર્યસંસ્કર ગમાવી અને કરાવી.

ઉલ્લેખનીય છે કે 'સુર' સંસ્થા દ્વારા રજૂ થયેલાં સુંદર ગીતોમાં મોરારીબાપુ સહિત ઘણા સાહિત્યકારોએ ગરબા લઈને વાતાવરણને જીવંત બનાવી દીધું હતું.

મોરારીબાપુ તથા મહેમાનોએ દીપપ્રાગટ્ય કરી અધિવેશનનો પ્રારંભ કર્યો. સ્વાગતપ્રમુખ પ્રફુલ્લચંદ્ર નાણાવટીએ પણ પોતાના વક્તવ્યમાં સાહિત્ય અધિવેશનના પ્રેરકબળ મોરારીબાપુનો આભાર માન્યો. પ્રાચીનકાળથી અર્વાચીન કાળ સુધીના જૂનાગઢનું મહત્વ સમજાવ્યું.

આમંત્રિત સાહિત્યકારોનું શાલ અને સુતરની આંટીથી સ્વાગત કરવામાં આયું. ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદના નવા વચાચેલા પ્રમુખ ભોળાભાઈ પટેલનું સ્વાગત પ્રફુલ્લચંદ્ર નાણાવટીએ અને કોલકાતાથી ખાસ પધારેલા અતિથિવિશેષ ઊર્મિયા સાહિત્યકાર મનોજ દાસનું સ્વાગત નિરૂપન નાણાવટીએ કર્યું. જિતુભાઈ ધાધલે ભોળાભાઈ પટેલને ગાંધીજીની જેતપુર મુલાકાતની વિશિષ્ટ ચિત્રકૃતિ ભેટ પરી.

પરિષદના કર્મકં અને સક્રિય મંત્રી રાજેન્દ્રભાઈ પટેલે વાર્ષિક અહેવાલ રજૂ કર્યો. એ અહેવાલ પરથી માલુમ પડ્યું હતું કે પરિષદ કેટલું સરસ અને માતબર કામ કરી રહી છે. તેમણે માતૃભાષાના સંવર્ધન માટે પરિષદ જે કાર્ય કરી રહી છે એનો ખાસ ઉલ્લેખ કરીને સાંપ્રત સમયમાં ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદે ઈન્ટરનેટ માધ્યમના કરેલા વિનિયોગની જાણકારી આપી.

ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદના પ્રમુખ ભગવતીકુમાર શર્મા, જે અનિવાર્ય સંજોગોને કારણે ઉપસ્થિત રહી શક્યા નહોતા, તેમણે પોતાનો શુભ સંદેશ પાઠવી

ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદ અધિવેશનવિશેષ

૧૯મા પાનાનું અનુસંધાન

ખેડેરિયાના પ્રસિદ્ધ શબ્દો 'અમારે તો શબ્દો જ કંકુ ને ચોખા' કહીને સર્વેનો આભાર માન્યો હતો.

બેઠકનું સરળ સંચાલન રમેશ મહેતાએ કર્યું હતું. બીજા બેઠકનો વિષય 'ટૂંકી વાર્તા' હતો, જેનું સંચાલન વર્ષા અડલજાએ કર્યું હતું. સુપ્રસિદ્ધ વાર્તાલેખક કિરિટ દુષાંતાના અધ્યક્ષપદે શરૂ થયેલી બેઠકમાં તેમણે વાર્તામાં ઘટના વિશે વાત કરતાં કહ્યું કે વાર્તામાં ઘટના તો ચોસલાં પાડી શકાય એવી હોવી જોઈએ. તેમણે કહ્યું કે લેખક કે સર્જક ઈચ્છે તો જ તેમ અનુભવવા અને પ્રગટ ન થાય તેવો હોવો જોઈએ.

જેમને હમણાં દિલ્હી સાહિત્ય અકાદમી દ્વારા પુરસ્કાર મળ્યો છે તેવા મોહન પરમારે ટૂંકી વાર્તાની કેફિયત અને ગતિવિધિ વિશે વાત કરતાં પોતાની 'કોલાહલ', 'તણખલું', 'નખલન' 'વાડું' જેવી વાર્તાઓનું સ્વાલોકન કરાવ્યું.

આદિવાસીઓ વચ્ચે પહોંચી મારીને કામ કરતા વાર્તાકાર કાનજી પટેલે આદિવાસીની વિવિધ પ્રજાતિઓ ચામડા, નટ, વાલીની મનોવેદના વિષય આધારિત પોતાની વાર્તાઓની છણાવટ કરી હતી. તેમણે કહ્યું કે ભાષામાં સરળતા અને પ્રવાહિતા હોવી જરૂરી છે.

વર્ષા અડલજાએ પોતાની વાર્તામાં રક્તપિત્તના દર્દીઓની મનોવેદનાનો હૃદયસ્પર્શી સ્વાદ સાદ કરાવ્યો હતો. તેમની વાર્તા 'હરિ મને આપો કોઈ એંધાણી' ઉપરથી તેમને 'અણસાર' નામની નવલિકા કેવી રીતે લખી તેની ખૂબ જ ભાવવાહી સંકર કરાવી. તેમના વક્તવ્ય અનેકની આંખમાં આંસુ ભાવી દીધાં.

૨૩મી ડિસેમ્બર, શુક્રવારે મળેલી ત્રીજી બેઠક 'સંગીત - આસ્વાદ' હતી. વ્યવસાય વકીલ, પણ સરસ્વતીના સંગીતઆરાધક અમર ભડે બેઠકનું અધ્યક્ષપદ સંભાળ્યું હતું.

'ગાયકેદારો ભક્ત તારો, ભીડ પડી છે શામળિયા'ના ભક્તિપદ દ્વારા કાર્યક્રમની શરૂઆત થઈ. તેમાં અમર ભડ, વિરાજ ભટ્ટ, ગાર્ગી ચોરાએ તેમના રસમધુર કંઠ દ્વારા સુંદર ગીતો રજૂ કરી બેઠકને ચાર ચાંદ લગાવી દીધા હતા. ઘણા કવિઓ એમ ઈચ્છતા હોય છે કે પોતાની કવિતા ન ગવાય. અમર ભડે કવિતા અને તેના ગાન વિશેનો સંબંધ બતાવી આપ્યો. તેમનો સ્વાધ્યાય ખૂબ જ ઉચ્ચ કક્ષાનો હતો. તેમની ગદ્ય અને કાવ્ય, બંને રજૂઆત કામિલે તારીલી હતી. જો કે ગુજરાતી કવિતાને શાસ્ત્રીય સંગીતમાં રજૂ કરવાનો પ્રયોગ બધાએ શાંતિથી માણ્યો ખરો, પણ બધાને રુચ્યો તેવું કહેવું અઘરું હતું.

આ અવસરે ઉર્દૂ શાયર સમીમ અબ્બાસના પુસ્તક 'ખાંટલે આ કાયાનાત'નું લોકાર્પણ મોરારીબાપુના હસ્તે થયું. (ખરેખર તો આ લોકાર્પણ ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદના તાજા જ બનેલા પ્રમુખ ભોળાભાઈ પટેલના હસ્તે થવું જોઈતું હતું.)

૨૪મી ડિસેમ્બર, શનિવારે સવારે ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદના જદમા અધિવેશનની ચોથી બેઠકનો પ્રારંભ દીપક મહેતાના અધ્યક્ષપદે થયો હતો. બેઠકનો વિષય 'સંશોધન' હતો.

બેઠકના સંચાલનનો દોર સંભાળતાં પ્રફુલ્લ રાવલે જણાવ્યું કે સાહિત્યમાં વિવેચન સાથે સંશોધન પણ જરૂરી છે. સંશોધન કરવાથી ઈતિહાસ વિશેની પાકી માહિતી પ્રાપ્ત થાય છે.

દીપક મહેતાએ પ્રાસંગિક પ્રવચનમાં ભાવીસ કરોડ વર્ષ જૂના ગિરનારને વંદન કરી સાહિત્યના પ્રકાર 'ગદ્ય'નો ઐતિહાસિક પરિચય કરાવ્યો હતો. તેમણે ન્હાનાલાલ, નર્મદ, દલપતરામ જેવા સાહિત્યકારોના ઈતિહાસ પરથી ગદ્યનો પ્રારંભ કેવી રીતે અને ક્યારે થયો તેનો પરિચય આપ્યો હતો.

જયેશ ભોગવાતાએ સુરેશ જોષીના અર્ગ્યસ્ય સાહિત્ય પર પ્રકાશ પાડ્યો અને શિરીષ પંચાલ તેનું સંકલન કરી તેના પાંચ ગ્રંથ પ્રકાશિત કરી રહ્યા છે તેવી માહિતી આપી હતી. તેમણે જણાવ્યું કે સાહિત્ય જગતમાં સર્જન - વિવેચન - સંશોધન - સંપાદન અને અનુવાદ મહત્વનાં છે. સંશોધન કરવાથી અમૂલ્ય સાહિત્યકારોની અર્ગ્યસ્ય કૃતિઓ મેળવી શકાય છે. મૂર્ધન્ય સાહિત્યકારોની કૃતિઓ સમાજ સુધી પ્રકાશિત કરી શકાય છે.

કિશોર વ્યાસે જણાવ્યું કે વિવેચનનો વિષય સમાજસુધારણા, ઐતિહાસિકતા, સ્ત્રીશોષણ કે અન્ય કોઈ પણ હોય તેનું તટસ્થ મૂલ્યાંકન થવું જરૂરી છે. વિવેચકે સમાજની વાહવાહના વળગણથી દૂર રહી સ્પષ્ટ અને આકરી ભાષામાં કોઈ પણ કૃતિનું મૂલ્યાંકન કરવું

'ગુજરાત આવ્યું આંગલે, સોરઠ કરે સામિયું': ગરબા રમી રહેલા મોરારીબાપુ, હેમંત નાણાવટી અને રઘુવીર ચૌધરી.

જોઈએ. અનિવાર્ય સંજોગોને કારણે સ્વીન્ડભાઈ પારેખ આવી શક્યા નહોતા, પણ તેમણે 'અસ્તિત્વવાદ અને આપણે' વિષય પર મોકલેલો લેખ નીતિન વડગામાએ શબ્દસઃ રજૂ કર્યો. અસ્તિત્વવાદથી ઉપર ઊંઠી સ્વતંત્રતા દ્વારા જગતને જીવવા યોગ્ય સુંદર અને સરલ બનાવીએ અને અસ્તિત્વવાદ કરતાં ઈચ્છે તો અપનાવવાનો સુર તેમાં હતો.

વિવેચન અને સંશોધનની બેઠકના અંતમાં અધ્યક્ષ દીપકભાઈએ વક્તાઓનાં વ્યાખ્યાનો અંગે ટિપ્પણી કરી હતી. તેમણે જણાવ્યું કે વિવેચનના રાજકારણથી દૂર રહી સમાજ પ્રત્યેના ઉત્તરદાયિત્વને નિભાવીએ. વિવેચનના આકોશને વિષયાત્મક બનાવીએ. પ્રમુખ ભોળાભાઈ પટેલે અંતમાં જણાવ્યું કે કોઈ પણ ભાષા સમૃદ્ધ ત્યારે જ બને, જ્યારે તેનું તટસ્થ મૂલ્યાંકન થાય.

પ્રફુલ્લભાઈના સરળ સંચાલન હેઠળ વિવેચન-સંશોધનની ચોથી બેઠકનું સમાપન કરવામાં આવ્યું. ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદના અધિવેશનની પાંચમી બેઠક 'ભાષાકીય કટોકટી' વિષય ઉપર હતી, જે બપોરે ત્રણ વાગ્યે વિવિધ યુનિવર્સિટી સાથે સંકળાયેલા અવધેશ કુમાર સિંહના અધ્યક્ષપદે મળી હતી. બેઠકનું સંચાલન કરતાં રતિલાલ ભોરીસાગરે અધ્યક્ષમહોદયનો સવિશેષ પરિચય કરાવ્યો હતો.

અવધેશ કુમારજીએ ગુજરાતી ભાષા એ ગુજરાતીઓની માતૃભાષા છે અને દરેક ઘર ઘરમાં તેનો જ ઉપયોગ થવો જોઈએ તો માતૃભાષાનું ગૌરવ વધે છે તેમ જણાવીને સંપ્રિત સમયમાં પ્રવર્તતી ભાષાકીય

કટોકટી પર પ્રકાશ પાડ્યો હતો. તેમણે જણાવ્યું કે 'શબ્દ, શાસ્ત્ર અને અર્થશાસ્ત્રના પીઠબળથી જ ભાષા મજબૂત થાય છે.' ગાંધીજીનું સુપ્રસિદ્ધ વાક્ય 'Let the whole world know I don't know english' યાદ કરાવીને અંગ્રેજી ન આવડવાની લઘુતા અનુભવવાને બદલે ગુજરાતી ન આવડવાની શરમ અનુભવવા આડકતરો અનુરોધ કર્યો હતો.

'શિક્ષણ અને ભાષા' ઉપર પોતાની વાત સરળતાથી રજૂ કરતા રવીન્દ્રભાઈ દવેએ અંગ્રેજીના વ્યાપક આક્રમણ અને ગુજરાતી ભાષા માટેની ચોક્કસ નીતિ-રીતિનો અભાવને ભાષાકીય કટોકટી માટે જવાબદાર ઠેરવ્યો હતો. તેમણે અંગ્રેજી માધ્યમોવાળી શાળાના ઝડપથી થઈ રહેલા વિસ્તારની આંકડાકીય માહિતી આપી. તેમણે જણાવ્યું કે રાજ્યની અંગ્રેજી માધ્યમની

કટોકટી પર પ્રકાશ પાડ્યો હતો. તેમણે જણાવ્યું કે 'શબ્દ, શાસ્ત્ર અને અર્થશાસ્ત્રના પીઠબળથી જ ભાષા મજબૂત થાય છે.' ગાંધીજીનું સુપ્રસિદ્ધ વાક્ય 'Let the whole world know I don't know english' યાદ કરાવીને અંગ્રેજી ન આવડવાની લઘુતા અનુભવવાને બદલે ગુજરાતી ન આવડવાની શરમ અનુભવવા આડકતરો અનુરોધ કર્યો હતો.

'શિક્ષણ અને ભાષા' ઉપર પોતાની વાત સરળતાથી રજૂ કરતા રવીન્દ્રભાઈ દવેએ અંગ્રેજીના વ્યાપક આક્રમણ અને ગુજરાતી ભાષા માટેની ચોક્કસ નીતિ-રીતિનો અભાવને ભાષાકીય કટોકટી માટે જવાબદાર ઠેરવ્યો હતો. તેમણે અંગ્રેજી માધ્યમોવાળી શાળાના ઝડપથી થઈ રહેલા વિસ્તારની આંકડાકીય માહિતી આપી. તેમણે જણાવ્યું કે રાજ્યની અંગ્રેજી માધ્યમની

કટોકટી પર પ્રકાશ પાડ્યો હતો. તેમણે જણાવ્યું કે 'શબ્દ, શાસ્ત્ર અને અર્થશાસ્ત્રના પીઠબળથી જ ભાષા મજબૂત થાય છે.' ગાંધીજીનું સુપ્રસિદ્ધ વાક્ય 'Let the whole world know I don't know english' યાદ કરાવીને અંગ્રેજી ન આવડવાની લઘુતા અનુભવવાને બદલે ગુજરાતી ન આવડવાની શરમ અનુભવવા આડકતરો અનુરોધ કર્યો હતો.

કટોકટી પર પ્રકાશ પાડ્યો હતો. તેમણે જણાવ્યું કે 'શબ્દ, શાસ્ત્ર અને અર્થશાસ્ત્રના પીઠબળથી જ ભાષા મજબૂત થાય છે.' ગાંધીજીનું સુપ્રસિદ્ધ વાક્ય 'Let the whole world know I don't know english' યાદ કરાવીને અંગ્રેજી ન આવડવાની લઘુતા અનુભવવાને બદલે ગુજરાતી ન આવડવાની શરમ અનુભવવા આડકતરો અનુરોધ કર્યો હતો.

કટોકટી પર પ્રકાશ પાડ્યો હતો. તેમણે જણાવ્યું કે 'શબ્દ, શાસ્ત્ર અને અર્થશાસ્ત્રના પીઠબળથી જ ભાષા મજબૂત થાય છે.' ગાંધીજીનું સુપ્રસિદ્ધ વાક્ય 'Let the whole world know I don't know english' યાદ કરાવીને અંગ્રેજી ન આવડવાની લઘુતા અનુભવવાને બદલે ગુજરાતી ન આવડવાની શરમ અનુભવવા આડકતરો અનુરોધ કર્યો હતો.

કટોકટી પર પ્રકાશ પાડ્યો હતો. તેમણે જણાવ્યું કે 'શબ્દ, શાસ્ત્ર અને અર્થશાસ્ત્રના પીઠબળથી જ ભાષા મજબૂત થાય છે.' ગાંધીજીનું સુપ્રસિદ્ધ વાક્ય 'Let the whole world know I don't know english' યાદ કરાવીને અંગ્રેજી ન આવડવાની લઘુતા અનુભવવાને બદલે ગુજરાતી ન આવડવાની શરમ અનુભવવા આડકતરો અનુરોધ કર્યો હતો.

કટોકટી પર પ્રકાશ પાડ્યો હતો. તેમણે જણાવ્યું કે 'શબ્દ, શાસ્ત્ર અને અર્થશાસ્ત્રના પીઠબળથી જ ભાષા મજબૂત થાય છે.' ગાંધીજીનું સુપ્રસિદ્ધ વાક્ય 'Let the whole world know I don't know english' યાદ કરાવીને અંગ્રેજી ન આવડવાની લઘુતા અનુભવવાને બદલે ગુજરાતી ન આવડવાની શરમ અનુભવવા આડકતરો અનુરોધ કર્યો હતો.

કટોકટી પર પ્રકાશ પાડ્યો હતો. તેમણે જણાવ્યું કે 'શબ્દ, શાસ્ત્ર અને અર્થશાસ્ત્રના પીઠબળથી જ ભાષા મજબૂત થાય છે.' ગાંધીજીનું સુપ્રસિદ્ધ વાક્ય 'Let the whole world know I don't know english' યાદ કરાવીને અંગ્રેજી ન આવડવાની લઘુતા અનુભવવાને બદલે ગુજરાતી ન આવડવાની શરમ અનુભવવા આડકતરો અનુરોધ કર્યો હતો.

કટોકટી પર પ્રકાશ પાડ્યો હતો. તેમણે જણાવ્યું કે 'શબ્દ, શાસ્ત્ર અને અર્થશાસ્ત્રના પીઠબળથી જ ભાષા મજબૂત થાય છે.' ગાંધીજીનું સુપ્રસિદ્ધ વાક્ય 'Let the whole world know I don't know english' યાદ કરાવીને અંગ્રેજી ન આવડવાની લઘુતા અનુભવવાને બદલે ગુજરાતી ન આવડવાની શરમ અનુભવવા આડકતરો અનુરોધ કર્યો હતો.

કટોકટી પર પ્રકાશ પાડ્યો હતો. તેમણે જણાવ્યું કે 'શબ્દ, શાસ્ત્ર અને અર્થશાસ્ત્રના પીઠબળથી જ ભાષા મજબૂત થાય છે.' ગાંધીજીનું સુપ્રસિદ્ધ વાક્ય 'Let the whole world know I don't know english' યાદ કરાવીને અંગ્રેજી ન આવડવાની લઘુતા અનુભવવાને બદલે ગુજરાતી ન આવડવાની શરમ અનુભવવા આડકતરો અનુરોધ કર્યો હતો.

કટોકટી પર પ્રકાશ પાડ્યો હતો. તેમણે જણાવ્યું કે 'શબ્દ, શાસ્ત્ર અને અર્થશાસ્ત્રના પીઠબળથી જ ભાષા મજબૂત થાય છે.' ગાંધીજીનું સુપ્રસિદ્ધ વાક્ય 'Let the whole world know I don't know english' યાદ કરાવીને અંગ્રેજી ન આવડવાની લઘુતા અનુભવવાને બદલે ગુજરાતી ન આવડવાની શરમ અનુભવવા આડકતરો અનુરોધ કર્યો હતો.

કટોકટી પર પ્રકાશ પાડ્યો હતો. તેમણે જણાવ્યું કે 'શબ્દ, શાસ્ત્ર અને અર્થશાસ્ત્રના પીઠબળથી જ ભાષા મજબૂત થાય છે.' ગાંધીજીનું સુપ્રસિદ્ધ વાક્ય 'Let the whole world know I don't know english' યાદ કરાવીને અંગ્રેજી ન આવડવાની લઘુતા અનુભવવાને બદલે ગુજરાતી ન આવડવાની શરમ અનુભવવા આડકતરો અનુરોધ કર્યો હતો.

કટોકટી પર પ્રકાશ પાડ્યો હતો. તેમણે જણાવ્યું કે 'શબ્દ, શાસ્ત્ર અને અર્થશાસ્ત્રના પીઠબળથી જ ભાષા મજબૂત થાય છે.' ગાંધીજીનું સુપ્રસિદ્ધ વાક્ય 'Let the whole world know I don't know english' યાદ કરાવીને અંગ્રેજી ન આવડવાની લઘુતા અનુભવવાને બદલે ગુજરાતી ન આવડવાની શરમ અનુભવવા આડકતરો અનુરોધ કર્યો હતો.

કટોકટી પર પ્રકાશ પાડ્યો હતો. તેમણે જણાવ્યું કે 'શબ્દ, શાસ્ત્ર અને અર્થશાસ્ત્રના પીઠબળથી જ ભાષા મજબૂત થાય છે.' ગાંધીજીનું સુપ્રસિદ્ધ વાક્ય 'Let the whole world know I don't know english' યાદ કરાવીને અંગ્રેજી ન આવડવાની લઘુતા અનુભવવાને બદલે ગુજરાતી ન આવડવાની શરમ અનુભવવા આડકતરો અનુરોધ કર્યો હતો.

કટોકટી પર પ્રકાશ પાડ્યો હતો. તેમણે જણાવ્યું કે 'શબ્દ, શાસ્ત્ર અને અર્થશાસ્ત્રના પીઠબળથી જ ભાષા મજબૂત થાય છે.' ગાંધીજીનું સુપ્રસિદ્ધ વાક્ય 'Let the whole world know I don't know english' યાદ કરાવીને અંગ્રેજી ન આવડવાની લઘુતા અનુભવવાને બદલે ગુજરાતી ન આવડવાની શરમ અનુભવવા આડકતરો અનુરોધ કર્યો હતો.

કટોકટી પર પ્રકાશ પાડ્યો હતો. તેમણે જણાવ્યું કે 'શબ્દ, શાસ્ત્ર અને અર્થશાસ્ત્રના પીઠબળથી જ ભાષા મજબૂત થાય છે.' ગાંધીજીનું સુપ્રસિદ્ધ વાક્ય 'Let the whole world know I don't know english' યાદ કરાવીને અંગ્રેજી ન આવડવાની લઘુતા અનુભવવાને બદલે ગુજરાતી ન આવડવાની શરમ અનુભવવા આડકતરો અનુરોધ કર્યો હતો.

કટોકટી પર પ્રકાશ પાડ્યો હતો. તેમણે જણાવ્યું કે 'શબ્દ, શાસ્ત્ર અને અર્થશાસ્ત્રના પીઠબળથી જ ભાષા મજબૂત થાય છે.' ગાંધીજીનું સુપ્રસિદ્ધ વાક્ય 'Let the whole world know I don't know english' યાદ કરાવીને અંગ્રેજી ન આવડવાની લઘુતા અનુભવવાને બદલે ગુજરાતી ન આવડવાની શરમ અનુભવવા આડકતરો અનુરોધ કર્યો હતો.

કટોકટી પર પ્રકાશ પાડ્યો હતો. તેમણે જણાવ્યું કે 'શબ્દ, શાસ્ત્ર અને અર્થશાસ્ત્રના પીઠબળથી જ ભાષા મજબૂત થાય છે.' ગાંધીજીનું સુપ્રસિદ્ધ વાક્ય 'Let the whole world know I don't know english' યાદ કરાવીને અંગ્રેજી ન આવડવાની લઘુતા અનુભવવાને બદલે ગુજરાતી ન આવડવાની શરમ અનુભવવા આડકતરો અનુરોધ કર્યો હતો.

કટોકટી પર પ્રકાશ પાડ્યો હતો. તેમણે જણાવ્યું કે 'શબ્દ, શાસ્ત્ર અને અર્થશાસ્ત્રના પીઠબળથી જ ભાષા મજબૂત થાય છે.' ગાંધીજીનું સુપ્રસિદ્ધ વાક્ય 'Let the whole world know I don't know english' યાદ કરાવીને અંગ્રેજી ન આવડવાની લઘુતા અનુભવવાને બદલે ગુજરાતી ન આવડવાની શરમ અનુભવવા આડકતરો અનુરોધ કર્યો હતો.

કટોકટી પર પ્રકાશ પાડ્યો હતો. તેમણે જણાવ્યું કે 'શબ્દ, શાસ્ત્ર અને અર્થશાસ્ત્રના પીઠબળથી જ ભાષા મજબૂત થાય છે.' ગાંધીજીનું સુપ્રસિદ્ધ વાક્ય 'Let the whole world know I don't know english' યાદ કરાવીને અંગ્રેજી ન આવડવાની લઘુતા અનુભવવાને બદલે ગુજરાતી ન આવડવાની શરમ અનુભવવા આડકતરો અનુરોધ કર્યો હતો.

કટોકટી પર પ્રકાશ પાડ્યો હતો. તેમણે જણાવ્યું કે 'શબ્દ, શાસ્ત્ર અને અર્થશાસ્ત્રના પીઠબળથી જ ભાષા મજબૂત થાય છે.' ગાંધીજીનું સુપ્રસિદ્ધ વાક્ય 'Let the whole world know I don't know english' યાદ કરાવીને અંગ્રેજી ન આવડવાની લઘુતા અનુભવવાને બદલે ગુજરાતી ન આવડવાની શરમ અનુભવવા આડકતરો અનુરોધ કર્યો હતો.